

به گيرهكبوني مۆرفيمی رهگی زمانی فارسی، له زمانی کوردیدا

شیروان حسین حمدا

لهشی کوردی، کۆلیژی پهروهردی بنه رت، زانکۆی
راپهرین، رانیه، ههریمی کوردستان، عیراق.

پوخته:

ئهم تووژینه وهیه به دواى پرسى هه ندی گیرهکی
زمانی کوردیدا دهچیت، که له زمانی فارسی و زمانه
ئیرانییهکانی تره وه هاتونه ته ناو زمانی کوردییه وه،
به لام سه رباری هاتنه ناوه و هیان پۆلی خوشیان
گۆریوه. واته له و زمانه ی که لیوهی هاتون، له بنجدا
گیرهک نه بون، به لکو مۆرفیمی رهگ بونه. به لام
به هه مان پۆل نه هاتونه ته ناو زمانی کوردییه وه، به لکو
پۆلی خویان که رهگ، بوه گۆریوه بۆ گیرهک. بۆیه
ههر دو پرۆسه ی هاتنه ناوه وه و به گیرهکبون به سه ر
ئهم که رهسته زمانیه نا دا هاتوه.

تووژینه وه که رهچه له کی ئه وه که رهسته زمانیه نا مان
بۆ دیاریده کات، که چۆن و له کویوه هاتونه ته ناو
زمانی کوردییه وه. له نیو زمانه که شدا تواناو برشتی
ههریهک له وه که رهسته تانه به دیارده خات. ئهم
تووژینه وهیه بنه ماکانی به گیرهکبون شیده کاته وه و
ههنگاوهکانی دیاریده کات، بۆ شیکردنه وهی داتای
تووژینه وه که (10) گیرهکی به کارهاتوی زمانی کوردی
وهرده گریت، که برشت و به رهه می ههریه که یان

پیشان دهدات له پینگه ی وه رگرتنی هه مو ئه و وشانه ی
که به هوی ئه م گیرهکانه وه دروست بون.

ئهم تووژینه وهیه وه لامی ئه و پرسیاره ش
دهداته وه، که زۆرجار له وشه سازی کوردیدا، له باره ی
چیه تی و پیکهاته ی به شه پیکهینه رهکانی ئه و وشانه ی
که ئه م گیرهکانه به شداری دروستکردنی ده که ن،
ده کریت. به جۆریک زۆریک له م گیرهکانه هه ندیکجار
به وشه وه هه ندیک جار به مۆرفیمی به ند
هه ژمارده کرین. به پیوه ری واتای وشه هاو بیژه کانیان
له زمانی کوردیدا لیکه درینه وه. یان ده برینه وه سه ر
وشه و پیکهاته ی تری زمانه که که دورو نزیک
په یوه ندییان پیوه ی نییه. ههروه ها ئه نجامه کانی
تووژینه وه که پیمان ده لیت که وه رگرتن له نیوان
زمانه کان ته نها له چوارچیوه ی وشه دا کورتنا بیته وه،
وه کو ئه وه ی که باسی لیوه ده کریت، به لکو ده کریت
که رهسته ی بچو کتر له وشه ش له زمانیکه وه بیته ناو
زمانیکی تر، ههروه ها له پرۆسه ی وه رگرتندا
سه رباری ئه و گۆرانکارییه ده نگیانه ی که به سه ر
که رهسته ی وه رگیراودا دیت، ده شی به هه مان پۆلیش
نه مینیتته وه، که تیگۆرییه که ی له ده ست بدات و واتا که ی
سنورداریت، به لام پاریزگاری له هه مان چه مک و
واتا بکات. گۆرانی فۆنه تیکی تیدا رۆبدات و به رهه م و
توانای رۆنان و دارشتنی زیادیت.

کلیه وشه کان: به گیرهکبون، مۆرفیمی رهگ،

پۆلگۆرین، به پیشگر بون، به پاشگر بون، وه رگرتن.

Article Info:**DOI: 10.26750/Vol(10).No(2).Paper30****Received:** 11-Feb-2023**Accepted:** 12-May-2023**Published:** 29-June-2023**Corresponding Author's E-mail:**sherwan983@uor.edu.krd

This work is licensed under CC-BY-NC-ND 4.0

Copyright©2023 Journal of University of Raparin.

پێشهکی:

توێژینهوهکه به ناو نیشانی (بهگیرهكبونی مۆرفیمی رهگی زمانی فارسی له زمانی کوردیدا)یه. که دهچیته بواری مۆرفۆلۆژی بهراورد. و گرینگی توێژینهوهکه یهکلای کردنهوهی ههندی پیکهاتهی زمانیه، که ئایا گیرهکن یان وشه و ریشه و رهچه لهکیان له کوپوه هاتون. ههروهها تیشک دهخاته سهه پرۆسهی بهگیرهكبون، که پرۆسهیهکی گۆرینه له ئاستی مۆرفۆلۆژیدا. ئامانجی توێژینهوهکه پیشاندانی ئه و گۆرانهیه که بهسهه ههندی رهگی زمانی فارسیدا دیت، که هاتونهته ناو زمانی کوردیهوه، که تاكو ئیستا له مۆرفۆلۆژی کوردیدا لیکدانهوهی جیاگیان بۆکراوه.

گرفتی توێژینهوهکه ئهوهیه که ههندی پیکهاتهی وشه ناسادهی کوردیدا ناتوانین لیکدانهوهیان بۆ بکهین ئهگه نهگه پێینهوه بۆ زمانی فارسی و سههباری ئهوهش دهبیته رهوتی گۆرانیان له کاتی هاتنه ناوهی زماندا له بهرچاوبگیریت.

سنورو که رهستهی توێژینهوهکه زمانی کوردی دیالیکتی کرمانجی ناوهراسته، ئه و گیرهکانه که له زمانی فارسییهوه هاتونهته ناو زمانی کوردی.

رێبازو میتۆدی توێژینهوهکه وهسفی شیکارییه، که تیندا له ژیر رهشنای بهراوردی زمانی چه مکی بهگیرهكبون خراوهتهرو.

ناوهروکی توێژینهوهکه پیکهاتهوه له دو بهش، که بهشی یهکه م تیورییه و چه مکه سهههکیهکانی توێژینهوهکه شروقه دهکات، ناو نیشانی (وهرگرتن و بهگیرهكبون له چوارچیهی مۆرفۆلۆژیدا) لهخوی دهگریته. که تیندا باسی پرۆسهی وهرگرتن کراوه وهک رینگهیهک بۆ دهوله مه ندرنی فرههنگ. دواتر باسی بهگیرهكبون کراوه وهک پرۆسهیهکی گۆرین له چوارچیهی مۆرفۆلۆژیدا کراوه، که ههریهک له وهچه پارهکانی تیگه ی بهگیرهكبون و جۆرهکانی بهگیرهكبون و بنه ماکانی بهگیرهكبون خراونهتهرو. ههه له م بهشه دا باسی مۆرفیمی رهگ و گیرهک و شوینیان له پۆلینی مۆرفیمهکاندا کراوه. بهشی دوهم بهشی کارهکی توێژینهوهکه و به ناو نیشانی (بهگیرهكبونی

مۆرفیمه‌کانی رهگی زمانی فارسی له زمانی کوردیدا)یه. که تیدا له دهستپیک شیوازی کارهکی روناکراوه‌ته‌وه، که که‌ره‌سته‌ی (۱۰) گیره‌کی وهرگیراوی زمانی فارسی له زمانی کوردیدا شروقه دهکات و بنه‌ماکانی به‌گیره‌کبون به‌سه‌ریاندا پراکتیزکراوه، که بۆ ههریه‌که‌یان چوار بنه‌ما پراکتیک کراوه. دواتر هاتوینه‌ته‌سه‌ر خسته‌ن‌پرویی بنه‌ماکانی به‌گیره‌کبونی رهگی کاره‌کان به‌شیوه‌ی خسته، و لیکدانه‌وه‌ی خسته‌که. دواتریش ئه‌نجام و لیستی سه‌رچاوه‌کان پوخته‌ی تووژینه‌وه‌که به‌ زمانی ئینگلیزی هاتوه.

به‌شی یه‌که‌م: وهرگرتن و به‌گیره‌کبون له چوارچینه‌ی مۆرفۆلوژیادا.

له‌م به‌شه‌دا هه‌له‌سته‌ له‌سه‌ر هه‌ردو گۆڤاوی سه‌ره‌کی تووژینه‌وه‌که ده‌کریت، له‌به‌رئه‌وه‌ی ئه‌و دیارده‌یه‌ی ئیمه‌ باسی لیوه‌ده‌که‌ین به‌هه‌ردو پرۆسه‌ی گۆڤین و وهرگرتن دروستبوه‌ بۆیه سه‌ره‌تا هه‌ردو چه‌مکه‌که‌ پونده‌که‌ینه‌وه.

۱-۱: وهرگرتن وه‌ک ریگه‌یه‌ک بۆ ده‌وله‌مه‌ندکردنی فه‌ره‌نگ:

یه‌کیک له‌و ریگه‌یه‌نه‌ی که له‌ هه‌مو زمانیکدا هه‌یه و هه‌یج زمانیک به‌ که‌ره‌سته‌کانی خۆی به‌ته‌نها ناتوانیت پینداویستیه‌کانی جینه‌جینکات و ناچاره‌ په‌نا بباته‌ به‌زمانی تر (له‌ فریاکه‌وتن و به‌ته‌نگه‌وه‌هاتن و پاریزگاری له‌خۆو به‌زیندو هه‌شته‌وه‌ی زمان له‌ خه‌باتی مان و نه‌مانیدا، ئالوگۆڤو قه‌رزکردنی وشه، گه‌وره‌ترین چه‌که‌ بێ چاوه‌پوانی و بێ ئه‌وه‌ی پرس و را به‌ که‌س بکات، زمان په‌نای بۆ ده‌بات و په‌لی بۆ ده‌هاوئوژیت. وشه له‌ زمانیکه‌وه‌ بۆ ناو یه‌کیکیتر بێ مه‌رج دیت، به‌لام له‌ تازه‌که‌دا، به‌مه‌رجه‌وه‌ وهرده‌گیریت، واته‌ ئه‌و وشه‌یه‌ی که‌ ده‌چیته‌ ناو زمانیکی نووه‌، ده‌که‌وئته‌ ژیر رکیفی یاسا و ده‌ستوری فۆنه‌تیک و مۆرفۆلوژی و سینتاکسی زمانه‌ قه‌رزکه‌ره‌که‌وه‌ و به‌ره‌به‌ره‌ تیکه‌ل به‌ دانه‌ زمانیه‌کان ده‌بیت و به‌ره‌می زمانیتیش، به‌دوای خۆیدا، ده‌هینیت، تا وای لیدیت که‌ نه‌توانریت، باسی ئه‌سل و فه‌سلی له‌گه‌دا، بکریت.) (فاروق عومه‌ر سدیق ۲۰۲۰: شه‌ش) که‌واته‌ وهرگرتن نه‌ک ته‌نها دیارده‌یه‌کی سروشتیه‌ له‌ هه‌مو زمانیکدا به‌لکو هۆکاریکه‌ بۆ به‌زیندو مانه‌وه‌ و مملانی کردنی زمانه‌کان.

له‌ زانستی زماندا زاراوه‌ی (وهرگرتن) په‌سنی پرۆسه‌یه‌ک ده‌کات که‌ که‌ دوباره‌کردنه‌وه‌ فۆرمیکی زمانیه‌ له‌ زمانیکی تردا، به‌جۆریک که‌ هه‌مو فۆرمه‌که‌ یان به‌شیکی دوباره‌ده‌بیته‌وه‌. (Philip Durkin:2014: 3) به‌جۆریک که‌ خاوه‌ن زمان هه‌ست به‌وه‌ ده‌کات که‌ فۆرمه‌ له‌ زمانی تره‌وه‌ هاتوه‌.

ئه‌مه‌ ریگه‌یه‌که‌ بۆ فراوانکردن و ده‌وله‌مه‌ندکردنی فه‌ره‌نگ، (یه‌کیک له‌ ریگاکانی زیادبون و زۆربونی وشه‌کانی زمان، له‌ریگه‌ی هاوردنه‌کردنی یه‌که‌ فه‌ره‌نگیه‌کان، له‌ زمانه‌کانی تر یان دیالیکته‌کانی تر، ئه‌م پرۆسه‌یه‌ به‌ وهرگرتن ناوده‌بریت.) (ویدا شقاقی ۱۳۸۷: ۱۲۷) که‌واته‌ ئه‌وه‌ی وهرده‌گیریت مه‌رج نییه‌ ته‌نها وشه‌ بیت، به‌لکو زۆرجار ده‌شی که‌ره‌سته‌کانی سه‌رو یا خواروی وشه‌ش له‌ زمانی تره‌وه‌ وهرگیریت، به‌گشتی یه‌که‌ فه‌ره‌نگیه‌کان که‌ره‌سته‌ی دیاری وهرگراون له‌ زمانانی تره‌وه‌.

قسپنکه‌رانی دو زمانی کۆمه‌لگه‌ی زمانی جیاوان، به‌هۆی تیکه‌لاوی و په‌یوه‌ندیکردنی ناوخۆیی وشه‌ی یه‌کتر له‌ زمانی خۆیان به‌کارده‌یین، و زمانی خۆیانی پێ ده‌وله‌مهند ده‌کهن. (محمد ضیاء حسینی: ۱۳۸۹: ۱۶) که‌واته‌ ئه‌م پرۆسه‌یه‌ ریگه‌یه‌که‌ بۆ ده‌وله‌مهندکردن و به‌هیزکردنی زمان نه‌وه‌ک تانه‌وه‌ و له‌ناوچون و جیگه‌ی مه‌ترسی بیت. له‌کاتی وه‌رگرتندا ده‌شی ره‌گه‌زه‌ پیکه‌ینه‌ره‌کانی هه‌ریه‌که‌یه‌کی زمانی وه‌ک خۆیان وه‌رنه‌گیرین، (وشه‌ وه‌رگیراوه‌کان هه‌میشه‌ دوچاری گۆرانی ده‌نگی ده‌بن) (آزیتا افراشی: ۱۳۸۸: ۸۸) بۆیه‌ سیسته‌می فۆنه‌تیکی زمانی وه‌رگر ده‌بیته‌ یه‌که‌م ده‌رچه‌ی گۆرینی فۆرمی وشه‌که‌، به‌نمونه‌ له‌ داتای تووژینه‌وه‌که‌ماندا مۆرفیمی ره‌گی (دوز)ی زمانی فارسی که‌ هاتۆته‌ زمانی کوردی جگه‌له‌وه‌ی بوته‌ گیره‌ک فۆرمه‌ ده‌نگیه‌که‌شی گۆراوه‌ بۆ (دۆز). یان هه‌ندی جار فۆرمه‌ ده‌نگیه‌که‌ وه‌رناگیریت و ته‌نها ناوه‌رۆکه‌که‌ وه‌رده‌گیریت، که‌ پێی ده‌وتریت وه‌رگیرانی سیماتیکی calque (بروانه‌: فاروق عومەر سدیدق ۲۰۲۰: ۳۵، آزیتا افراشی: ۱۳۸۸: ۸۸). مه‌به‌ست له‌ وه‌رگرتن له‌ چوارچۆیه‌ی ئه‌م تووژینه‌وه‌یه‌دا وه‌رگرتنی به‌شیکه‌ له‌ وشه‌که‌، که‌ ره‌گی کاره‌، له‌ زمانی فارسییه‌وه‌ بۆ زمانی کوردی، نه‌وه‌ک ته‌واوی فۆرمه‌ زمانیه‌که‌. ئه‌و به‌شه‌ی که‌ وه‌ریشده‌گیریت زۆر جار که‌وتۆته‌ به‌ر گونجاندنی فۆنه‌تیکی زمانه‌که‌ و واتای فۆرمه‌که‌ش وه‌ک خۆی ماوه‌ته‌وه‌. سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ش له‌ پرۆسه‌ی وه‌رگرتنه‌که‌دا پۆلی مۆرفیمی ره‌گ گۆرانی به‌سه‌رداهاوه‌ بوه‌ به‌ گیره‌ک، بۆیه‌ ئه‌م دیارده‌یه‌ ده‌کریت به‌ فره‌پرۆسه‌ی فره‌هنگی لیکبدریته‌وه‌، به‌وه‌ی که‌ هه‌م وه‌رگرتن و هه‌م گۆرین تیندا به‌شداره‌.

۲-۱: به‌گیره‌کبون وه‌ک پرۆسه‌یه‌کی گۆرین له‌ چوارچۆیه‌ی مۆرفۆلۆژیدا

گۆرین هه‌رچه‌نده‌ زیاتر وه‌ک ریگه‌یه‌ک له‌ ریگه‌کانی ده‌وله‌مهندکردنی فره‌هنگ لیکدانه‌وه‌ی بۆ ده‌کریت، به‌لام له‌به‌رئه‌وه‌ی ئه‌و که‌ره‌سته‌یه‌ی که‌ ده‌گۆردریت وشه‌یه‌، بۆیه‌ ده‌شی له‌ چوارچۆیه‌ی مۆرفۆلۆژیشدا لیکدانه‌وه‌ی بۆ بکه‌ین. و ده‌وتریت گۆرین (پرۆسه‌یه‌کی مۆرفۆلۆژییه‌، گۆران له‌ چه‌مکی وشه‌که‌ زیادده‌کات به‌بێ زیادکردنی هه‌یچ پینشگرو پاشگریک). (آرمان زاکر ۱۳۹۲: ۱۰) ئه‌وه‌ی که‌ ئیمه‌ لیته‌دا مه‌به‌ستمانه‌ که‌ گۆرینه‌که‌ له‌ نیوان پۆلی مۆرفیمه‌کان رۆده‌دا، واته‌ مۆرفیمیک که‌ له‌ بنه‌رته‌دا سه‌ر به‌ پۆلی ره‌گ بوه‌، پۆله‌که‌ی خۆی گواستۆته‌وه‌ بۆ گیره‌ک، سه‌رباری له‌ زمانیکه‌سه‌وه‌ په‌ریوه‌ته‌وه‌ بۆ زمانیکه‌ تر. به‌لام چه‌مکی وشه‌که‌ نه‌گۆراوه‌. ئه‌مه‌ش وه‌ک پرۆسه‌یه‌کی به‌مۆرفۆلۆژییون ته‌ماشاده‌کریت، که‌ به‌وه‌ پیناسه‌ده‌کریت که‌ هه‌ندی جار وشه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆ به‌تییه‌ربونی کات ده‌گۆریت بۆ مۆرفیمیکه‌ به‌ند، له‌م پرۆسه‌یه‌دا به‌شیک له‌ چه‌مکه‌ فره‌هنگیه‌ سه‌ربه‌خۆکه‌ی له‌ده‌ست و زیاتر وه‌ک ئه‌رکیکی ریزمانی ده‌رده‌که‌ویت (Trask 2015: 107).

که‌واته‌ له‌نیو پرۆسه‌ی گۆریندا به‌گیره‌کبون جۆریکه‌ و مه‌ودایه‌کی فراوان له‌و نیوانه‌دا ده‌گریت، به‌جۆریک که‌ به‌گیره‌کبون گۆرینی پۆلی مۆرفیمه‌ له‌ وشه‌ یان ره‌گه‌وه‌ بۆ گیره‌ک، (گرنگترین تایبه‌تمه‌ندی پرۆسه‌ی گۆرین، له‌ چوارچۆیه‌ی پۆلگۆرینی وشه‌کاندا لیکدراوه‌ته‌وه‌) (Laurie, B. & Salvador, V. 2005: 72) ئه‌م چه‌شنه‌ی

پۆلگۆرین (به‌گیره‌کبون) زیاتر له چوارچێوه‌ی گۆریندا لیکه‌دریته‌وه، (Trask2000) به‌گیره‌کبون به‌ جۆریک له به‌رێزمانیون، (سهیلا حیدری ۱۳۹۳: ۳۷) هه‌ژمارده‌کات، به‌پێه‌ش ده‌بیته‌ گۆرین، چونکه له‌ بنه‌رته‌دا گۆرین گۆرانی ئه‌رکی وشه‌یه. (فائزه ارکان، همینه حیدر پور بیدگی ۱۳۹۹: ۱۱۸) ئه‌و کاته‌ی قسه‌ له‌سه‌ر ئه‌رک ده‌کریت بواری لیکدانه‌وه‌که ده‌چیته‌وه ناو رێزمان و بۆیه‌ش ده‌گوتریت (گۆرین پرۆسه‌یه‌کی رێزمانیه‌). (Jan Don2005: 4). به‌م پێیه‌ گۆرین به‌شیک له‌ پرۆسه‌ی به‌رێزمانیونی که‌رسته‌ زمانیه‌کان خۆیان له‌ چوارچێوه‌ی به‌گیره‌کبوندا ده‌سته‌به‌رده‌که‌ن و ده‌نۆین.

۱-۲-۱: تیگه‌ی به‌گیره‌کبون

تیگه‌ (چه‌مک) ی به‌گیره‌کبون ده‌کریت له‌ پروانگه‌ی جۆراوجۆره‌وه لیکدانه‌وه‌ی بۆ بکریت، به‌لام به‌رله‌وه‌ی پروانگه‌کان بخه‌ینه‌رو تیروانین و بۆچونی چه‌ند زمانه‌وانیک له‌مه‌ر ئه‌م تیگه‌یه ده‌خه‌ینه‌رو له‌وانه (Trask2000) ده‌لێت به‌گیره‌کبون گۆرانی وشه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆیه، به‌تیپه‌رپونی کات بۆ گیره‌ک. که‌واته هه‌ریه‌که‌یه‌کی زمانی به‌تیپه‌رپونی کات، له‌ وشه‌وه‌ بیته‌ به‌ گیره‌ک ئه‌وا به‌ پرۆسه‌ی به‌گیره‌کبوندا تیپه‌ریوه، به‌لام لێره‌دا پرسیاریک دیته‌ پێشه‌وه، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه که ئایا مه‌رجه به‌کاره‌ینانه وشه‌یه‌که‌ی له‌ده‌ست بدات، یان نا؟ بۆ وه‌لامی ئه‌م پرسیاره‌ داتای توێژینه‌وه‌که‌مان ئه‌وه پشت راست ده‌کاته‌وه که که مه‌رج نییه به‌کاره‌ینانه سه‌ربه‌خۆکه‌یان له‌ده‌ست بدن. (اسدالله حیرانی ۱۳۸۸) ئه‌م پرۆسه‌یه به‌م شیوه‌یه ده‌ناسینیت، (به‌شیک له‌ وشه‌ واتاداره‌کان که له‌ وشه‌رپۆناندا به‌کاردین، تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی گیره‌ک وه‌رده‌گرن، هه‌رچه‌نده‌ پیشتر واتای سه‌ربه‌خۆیان هه‌بوه، به‌لام کاتیک له‌ شوینی گیره‌کی فره‌هنگی زمان به‌کاردین، له‌م حاله‌ته‌دا واتای بنچینه و سه‌ره‌تایان مه‌به‌ست نییه، به‌لکو ئه‌وانه واتا و باریکی رێزمانی نوێ وه‌رده‌گرن.) (اسدالله حیرانی ۱۳۸۸: ۵۱) ئه‌م باره‌ نوێیه ده‌بیته‌ هۆی ئه‌وه‌ی که واتای سه‌ربه‌خۆیان له‌ده‌ست بدن و له‌ چوارچێوه‌ی بنکه‌دا و اتاکیان دهرکه‌وێت. که‌واته هه‌ندی جار (که‌رسته‌ی وشه‌ ده‌بیته‌ به‌ گیره‌ک و وه‌ک گیره‌ک دهرده‌که‌وێت) (فرهاد ساسانی ۱۳۹۹: ۴) ئه‌وه‌ی که (ساسانی) ئاماژه‌ی پێداوه زۆرتر په‌وتی گۆرانی ئامرازه‌کانه بۆ گیره‌ک.

(Booij2007:86) ده‌لێت له‌پراستیدا به‌شیک له‌ گیره‌که‌کان له‌ وشه‌کان (lexemes) وه‌هاتون له‌ لیکدانا به‌تیپه‌رپونی کات، تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی گیره‌ک وه‌رده‌گرن و به‌پرۆسه‌کانی که‌مبونه‌وه‌ی واتایی، له‌ده‌ستدانی پۆله‌رێزمانی (که‌تیگۆری) دا، تیده‌په‌رن و ده‌بن به‌گیره‌ک، له‌ هه‌نگاوی یه‌که‌مه‌دا وشه‌که ده‌بیته‌ به‌شیک له‌ لیکدانیک، واته به‌شیک له‌ وشه‌ی لیکدراو، که له‌م قوناغه‌دا که‌تیگۆری رێزمانی و واتای ده‌پاریزیت، له‌ قوناغی دواتردا ئه‌و به‌شه له‌لیکدانا به‌به‌ره‌م ده‌بیته‌ لیکدراوی نوێ دروست ده‌کات، که واتای سنوردارتر و تایبه‌تترو نوێتر له‌خۆی ده‌گریت، له‌م هه‌نگاوه‌دا له‌ وشه‌وه بۆ جۆریک له‌گیره‌کچو ده‌گوریت که پێی ده‌وتریت شیوه‌گیره‌ک affixoide. به‌شیکه له‌رپۆنانیک که له‌نیوان دارژاو لیکدراوایه له‌کو‌تاییدا ده‌بیته‌ به‌ گیره‌ک.

(Kristel Van Goethem 2011:211) رپوت و ههنگاوێکانی به‌گیره‌کبون به‌شیوه‌ی ئهم هیلکارییه‌ی خواره‌وه
پیشاندهدات:

وشه‌ی سه‌ربه‌خۆ ← به‌شیک له لیکدان ← شیوه‌گیره‌ک ← گیره‌ک
هیلکاری ژماره (1) ههنگاوێکانی به‌گیره‌کبون

ئوه‌ی لێرده‌دا گرنگه ئه‌وه‌یه ئهم گۆرین و بازدا نه پێویستی به کات هه‌یه، به‌نمونه (Booij) رپوتی به‌گیره‌کبونی
گیره‌کی (ology) له زمانی ئینگلیزیدا پیشان دهدات که ههنگاوێکانی به‌گیره‌کبونی له و زمانه‌دا تێپه‌راندوه.
(Booij 2007:86) ئه‌وه‌ی لێرده‌دا گرنگه رپونبکریته‌وه، هه‌نگاوی شیوه‌گیره‌که، که به‌وه ده‌ناسریته‌وه، هه‌ندی
له وشه‌کان سه‌ره‌پای واتای بنچینه‌یی خۆیان واتای دوه‌میش وه‌رده‌گرن، به واتای نوێ له وشه‌ی ناساده‌دا
به‌کارده‌ین، ئهم جووره وشانه ناوده‌نین (شیوه‌گره‌ک)، که ده‌شیت به‌ره به‌ره واتای بنچینه‌یی خۆیان له‌ده‌ست بدن
و به واتایه‌کی تر، به شیوه‌ی سه‌ربه‌خۆ به‌کارنه‌هینرین و به‌م شیوه‌یه ده‌گۆرین بۆ گیره‌ک. به‌واتایه‌کی تر ده‌توانین
شیوه‌گیره‌که‌کان وه‌کو (دۆخی هیل سئوری - border-line cases) یش ناوبنێین. (ایران کلباسی ۱۳۸۰: ۲۴-۲۵)
واته له له‌قوناغی گواستنه‌وه‌دان بۆ ئه‌وه‌ی ببن به‌گیره‌ک.

۲-۲-۱: جووره‌کانی به‌گیره‌کبون

له‌به‌رئه‌وه‌ی گیره‌ک چه‌ند چه‌شن و پۆلیکی تایبه‌تی هه‌یه، بۆیه که‌ره‌سته‌یه‌کیش که ده‌بیته گیره‌ک ده‌بیت له یه‌کیک
له‌م پۆلانه‌دا جیگه بگریت. له‌پوی ده‌رکه‌وتنه‌وه ده‌بن به‌پیشگرو پاشگرو ناوگر(بروانه: Francis Katamba &
John Stonhan 2006: 45) هه‌روه‌ها له‌پوی چه‌مک و واتاشه‌وه ده‌بن گیره‌کی ریزمانی و فره‌هنگی. (بروانه:
ویکتۆریا فرامکین ۱۳۸۷: ۱۲۹) بۆیه له‌سه‌ر بنه‌مای هه‌ریه‌ک له‌م جوورانه به‌گیره‌کبون پۆلین ده‌که‌ینه‌وه.

۱-۲-۲-۱: به‌پیشگربون prefixization

مه‌به‌ست لێی گۆرانی فۆرمی وشه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆیه بۆ گیره‌ک و ده‌رکه‌وتنی به‌شیوه‌ی پیشگر. له‌ناو داتای
تویژینه‌وه‌که‌ماندا ئهم جووره به‌گیره‌کبونه‌مان نییه.

۲-۲-۲-۱: به‌پاشگربون suffixization

هه‌ر کاتیک وشه سه‌ربه‌خۆکه گۆرا بۆ پاشگر، ئه‌وا پێی ده‌وتریت، به‌پاشگربون. ئه‌و نمونانه‌ی که له‌داتای
تویژینه‌وه‌که‌ماندا وه‌رگیراون هه‌مویان ده‌چنه‌ خانه‌ی ئهم پۆله‌وه.

۳-۲-۲-۱: به ناوگربون infixization

فۆرمی ئەو وشەى که دەبیت به گیرهک به شیوهی ناوگر دەردهکهویت. به لām له بهرئهوهی زمانی کوردی زمانیکی ناوگری نییه، بۆ ئەم پرۆسهیهشی تیدا بهرچاو ناکهویت.

۳-۲-۱: بنه ماکانی به گیرهکبون

له رهوتی به گیرهکبوندا هر وشهک بۆئهوهی ببیت به گیرهک پێویسته چهند بنه ماو یاساو ریسایهک بپریت: بروانه (Eleonora Dimela & Angela Ralli2013: 2)

۱-۳-۲-۱: که مپونهوهی واتایی semantic reduction:

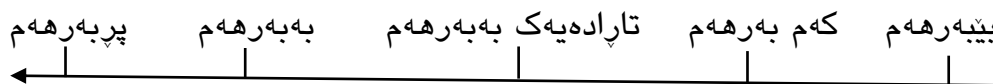
بنه مایهکی سه رهکی و به خورتییه له رهوتی به گیرهکبون، که تیدا ئەو وشهیهی که دهبیته گیرهک به شیک له واتایی خۆی له دهست دهدات، یان واتاکهی تهسکدهبیتهوه.

۲-۳-۲-۱: سوانی دهنگی phonetic erosion:

مه بهست لێ سوانی فۆنیمیک یان برگهیه که له وشهیه کدا، که دهبیته هۆی ئابوریکردن زمانی که گۆرانیکی فۆنه تیکیه، وشه که له روی دهنگییه وه کورتتر دهبیت.

۳-۳-۲-۱: به به رهه می productivity:

ئەو وشهیهی که دهبیت به گیرهک به رهه می وهک گیرهک زیاتر دهبیت، به نمونه گیرهکی (بهند) کاتیک له رهگه وه گۆراوه بۆ گیرهک به رهه می زۆر بوه و چهندین وشه ی نوێ له زمانه که دا دروستکردوه. به لām مه رج نییه هه مو گیره که کان وه کهک به به رهه م بن. بۆیه پێوه ریکی تاییهت بۆ دیاریکردنی به به رهه می دانراوه. که له نیوان بینه رهه م و پر به رهه مدا پله ی تر هه ن. (ویدا شقاقی ۱۳۸۷: ۴۵)

هیلکاری ژماره (۲) پێوه ری به به رهه می

۱-۲-۳-۴: لهکه تیگۆری که وتن decategorization:

گۆرانی که تیگۆری سهرهکی بۆ که تیگۆری لاوهکی پێی دهوتریت له که تیگۆری که وتن، که تیگۆری سهرهکی ناو کارن، له کاتی گۆرانیان دهبن به ئامرازی په یوه ندى و ئامرازی لیکدهرو کاری یاریدهدهرو ئاماژه. ئاوه لئاو و ئاوه لکار به که تیگۆری ناوهنجی هه ژمارده کرین. که تیگۆرییه سهرهکییه کان تارادهیهک له هه مو زمانهکاندا ناسراو و یه کسانن به لام که تیگۆرییه لاوهکییه کان له زمانیکه وه بۆ زمانیکى تر جیاوازن و هه ندى جار ته نها گیرهک به که تیگۆری لاوهکی داده نریت. (سهیلا حیدری ۱۳۹۳: ۴۵) به م پێیه کاتیک وشهیهک له ناو یان کاره وه ده بێت به گیرهک ئه وا که تیگۆری له دهست ددهات. به گشتی دو ئاراسته ی له که تیگۆری که وتن هه ن، یه کیکیان ناوییه، واته له ناوه وه ده گۆریت بۆ که تیگۆری لاوهکی ئه وه یتریان کارییه، که له کاره وه ده گۆریت، بۆ که تیگۆری لاوهکی و له نیویشیان گیرهک. که که رهسته ی توێژینه وه که ی ئیمه ده چیته خانه ی دوه میانه وه. چونکه هه مو به گیره کبوه کانمان پێشتر کاربون.

۱-۳: مۆرفیمی رهگ شوینی له پۆلینی مۆرفیمهکاندا

جوړیکه له جوړهکانی مۆرفیمی بنکه. ده رکه وتنی سه ره به خو ی نییه، بۆیه زۆر جار له گه ل بنکه به ندهکان هه ژمارده کریت. هه ر سى جوړی مۆرفیمی بنکه base و قه د stem و ره گ root تارادهیهک په یوه ندىیه کی تیکه لکیش و له ناو یه کیان هه یه بۆیه ده بێت هه ر سى جوړه که پونبه یه وه تا وه کو بتوانین که رهسته ی توێژینه وه که مان که مۆرفیمی رهگه به ته واوی دیاریبکه ین و له وانى تری جیا بکه یه وه. مۆرفیمی بنکه به و مۆرفیمانه دهوتریت که ده توانریت هه ردو جوړی گیرهکی وشه دارپێژو ریزمانی بۆ زیاد بکریت. (Francis Katamba & John Stonhan 2006: 45) که واته هه مو ئه و ئه که زمانییانه ی توانای وه رگرتنی گیره کیان هه بێت ده شی پێیان بلین بنکه. به لام ده بێت ئه وه بزانی که ئه و جوړه یه کانه وه ک یه ک نین و جیاوازن. بۆیه هه ندى بنکه هه ن ته نها وشه یه کی ساده ن، و هه ندىکی تریان وشه ی ناساده ن.

مۆرفیمی قه د، به و جوړه له بنکه دهوتریت که له فۆرمه وشه ی شکاوه *inflected word* دا هه یه و ناوی نراوه قه د stem. (مه مه دی مه حوی ۲۰۱۰: ۱۲)

مۆرفیمی رهگ ئه و فۆرمه وشانه ن که دوا ی لابرندی هه مو گیره که ریزمانی و فه ره هه نگیه کان ده مینیته و. (علاء الدین طباطبائی ۱۳۷۶: ۱۳) که واته بچو کترین پارچه ی وشه یه که ده توانریت چه مک واتای وشه که هه لبرگرت. خویشی ده توانریت وه ک بنکه بنوینریت چونکه ده توانریت گیرهکی تر وه ربرگرت. به نمونه له: بینین = بین (رهگ) = بین (بنکه) (هر گیرهک) = بینه ر، بینراو،

مۆرفیمی رهگ توانای دابه شبونی تیدا نییه، (ویدا شقاقی ۱۳۸۷: ۱۴۱) بۆیه بچو کترین و سه ره به خو ترین پارچه ی وشه یه، هه م له پوی فۆرم هه م له پوی واتا وه. چونکه ئه م فۆرمه پیکهاته ده نگی و واتاییه که ی له دوا پله ی شیکردنه وه دایه. (ناتوانریت چیبیدی بۆ مۆرفیمه پیکهینه رهکانی شیته لبرگرت و شیبکرتیه وه) (مه مه دی مه حوی ۲۰۱۰:

۱۳) هەر ئەم یەکیارچەیی و بلۆکبۆنەیی لەپۆی فۆرمە دەنگیی و واتاییەکیەو وای کردووە کە وەک یەک کەرەستە لە زمانیکەو بەپێتەو بوو زمانیکێ تر.

بەم پێیە مۆرفیمی رەگ، جوړیکە لە مۆرفیمی بنکە، وەک دیارە بنکەش جوړاو جوړن، هەیه دەرکەوتەیی سەر بەخۆیان هەیه، هەیانە ئالۆزن کە دابەشکراون بوو دارپژاو لیکدراو. (بروانە: دلیر صادق کانبی و ئیبراهیم محمد خدر ۲۰۲۲: ۵۸۰) بەلام لە هەمبەر ئەوەی کە هەندێ لە گیرەکان ناتوانن بەتەنھا دەر بکەون ناویان نراوە، بنکەیی بەند. هەرچەندە ئەم زاراوەیە زۆر گونجاو نییە چونکە بەند بوو ئەو کەرەستانە بەکار دێت کە بە کەرەستەیی ترەو دەلکین نەو وەک کەرەستەیی تریان پێو دەلکیت.

ئەوێ کە دەکەوێتە چوارچێوەی ئەم توێژینەوێە مۆرفیمی رەگ هەموو رەگی رانەبردووی ئەو کارانە دەرگرتەو کە لە زمانی فارسیدا بوو چاوگیک دەگەرتەو و بە (بن مضارع) ناو دەبرین. بەلام بەگیرەک واتە توانای ئەوێان هەیه وەک گیرەکیک بچنە سەر بنکەیی تر، نەک ئەوێ خۆیان بنکە بن، بەلکو گیرەکن و توانای دارپشتن و دروستکردنی وشەیی نوێیان هەیه.

۱-۴: گیرەک شۆینی لە پۆلینی مۆرفیمەکاندا

هەموو ئەو پۆلینانەیی کە بوو مۆرفیم کراون، گیرەک بە جوړیک لە مۆرفیمی بەند هەژمارکراوە. کە هەم لەپۆی دەرکەوتنەو، هەم لەپۆی چەمک و اتاو شێوەیی جیا جیا هەیه، بەنمۆنە لەپۆی دەرکەوتنەو دەکرین بە پیشگر، پاشگر، ناوگر، لاگر، جوئگر،هتد. (بروانە: Rochelle Lieber: 2009: 76-80) هەر وەها لەپۆی چەمک و اتاو دەبن بە گیرەکی فەرھەنگی و ریزمانی، کە هەندێ جار بە وشە دارپژوو وشەگۆر ناو دەبرین. Martin (15: 2002: Haspelamath) وشە دارپژەکان هەمیشە دەچنە سەر بنکەکان و وشەیی نوێ بە واتاو چەمکی تازەو دروست دەکەن. هەرچی ریزمانییەکان کە دەچنە سەر بنکە چەمکی ریزمانی نوێ لە ناو بەکارھێناندا بە بنکە دەبەخشن. ئەمانە و چەندین جیاوازی لەنیوان ئەم دوو جوړە مۆرفیمەدا هەیه. (بروانە: Mark Aronoff & Kirsten 168-170: 2011: Fudeman) هەر وەک لە ناو کە یەو دیارە کە گیرەک هەمیشە پێویستی بە بنکەو دەبێت، تەنانەت لە هەندێ لە پیناسەکاندا هاتو، هەر کەرەستەیکە بتوانیت بە بنکە یەو بنوسیت پێی دەوتریت گیرەک.

تایبەتمەندی زمانەکان لەپۆی گیرەکانەو جیاوازی، بەتایبەت لە هەمبەر بون و نەبونی هەندێ هەندێ جوړی گیرەک. بەگشتی پیشگرو پاشگر و لە زۆر بەی زمانەکاندا هەیه، سەرباری بە بەرھەمی هەریەکیان لە زمانیکەو بوو زمانیکێ تر جیاوازی، بۆیەش دەگوتریت ئەو زمانە پیشگرییە یان زمانیکێ پاشگرییە. بەو واتایە ریزەیی پاشگر، یان پیشگری تیدا زۆرە.

ئەوێ لەم توێژینەوێەدا بوو کەرەستەیی توێژینەوێە گیرەکە فەرھەنگییەکان، بۆیە ئەم پڕۆسەییە بە جوړیک لە جوړەکان بە فەرھەنگیونیش، چونکە تەنھا ئەو گیرەکانەمان وەرگرتووە کە بونەتە گیرەکی فەرھەنگی نەک ریزمانی، چونکە ئەوانیش دەچنە چوارچێوەیی پڕۆسەیی بە ریزمانییون.

ئەوێ کەرەستەى ئەم توێژینه‌وه‌یه‌ش پێشانی دەدات، ئەو مۆرفیمە ڕه‌گانه‌ی که بونه‌ته‌ گیره‌ک له‌ زمانى کوردیدا، زیاتر بونه‌ته‌ پاشگر، ئەمەش ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌ بۆئەوێ که له‌ زمانى کوردی دا له‌روى ژماره‌وه‌ پاشگره‌کان ژماره‌یان زیاتر بۆیه‌ زمانى کوردی زمانیکى پاشگرییه‌. ئەمە سه‌ره‌رای ئەوێ له‌روى واتایشه‌وه‌ واتایان زیاتر پێشبینیکراوه‌ به‌به‌راورد به‌ پێشگره‌. (شیروان حوسین خۆشناو ۲۰۱۶: ۸۷) بۆیه‌ له‌روى گواستنه‌وه‌یان له‌ زمانیکه‌وه‌ بۆ زمانیکى تر، یان له‌ پۆلگۆریندا زیاتر ئەم جۆره‌ی گیره‌ک هه‌ستی پێده‌کریت و به‌شێوه‌یه‌کى چالاکتر خۆی ده‌سته‌به‌رده‌کات.

به‌شى دوهم

به‌گیره‌کبونی مۆرفیمه‌کانی ره‌گی زمانى فارسی له‌ زمانى کوردیدا

۱-۲: ده‌ستپێک

له‌م به‌شەى توێژینه‌وه‌که‌ماندا که به‌شى کاره‌کى و پراکتیکی ده‌ گیره‌کى زمانى کوردیمان وه‌رگرتوه‌، که هه‌مویان له‌ زمانى فارسییه‌وه‌ هاتونه‌ته‌ ناو زمانى کوردی و له‌ زمانى یه‌که‌مدا خۆیان ره‌گی کارن، که له‌وانه‌یه‌ هه‌ر له‌و زمانه‌شدا هه‌ندیکیان ده‌شى به‌کارهێنانی گیره‌کیان هه‌بیت، به‌لام که هاتوه‌ته‌ ناو زمانى کوردییه‌وه‌ ته‌نها به‌کارهێنانی گیره‌کیان هه‌یه‌. ئەم چاوه‌گانه‌ی که ره‌گه‌کانمان وه‌رگرتون، به‌پشت به‌ست به‌هه‌ریه‌ک له‌ فه‌ره‌نگه‌ فارسی – کوردییه‌کانى (فه‌رنگ فارسی – کردی دانشگاه کردستان) ی ماجد مردوخ روحانى و (فه‌ره‌نگى هه‌ژیر) هه‌ژیر عه‌بدوڵلاپور و فه‌ره‌نگى (کاوه) ی عه‌بدوڵلا ئیبراهیمی، واتا کانیانمان پێشان داوه‌ بۆئەوێ واتای ره‌گه‌که‌ پونبه‌کینه‌وه‌ و چونکه‌ هه‌ریه‌ک له‌م ره‌گانه‌ له‌ زمانى فارسی زیاتر له‌ واتایه‌کیان هه‌یه‌، به‌لام که وه‌ک گیره‌ک هاتونه‌ته‌ زمانى کوردییه‌وه‌ ته‌نها یه‌ک واتایان هه‌یه‌. هه‌روه‌ها بۆئەوێ پشتراستی ئەوه‌ش بکه‌ینه‌وه‌ که ئەم فۆرمه‌ زمانیه‌ی که وه‌رمانگرتون ره‌گی کارن، گه‌راوینه‌ته‌وه‌ سه‌ر فه‌ره‌نگى (عمید) که تیندا وه‌ک ده‌روازه‌یه‌کى فه‌ره‌نگى ئەوێ تۆمارکردوه‌ که ره‌گی کارن و هه‌موشیان ره‌گی ڕانه‌بردون.

له‌زمانى کوردیدا ئەو وشانه‌ی به‌و گیره‌کانه‌ داڕێژاون، هه‌مویان خراونه‌ته‌پو بۆئەوێ ڕاده‌و به‌ره‌مى هه‌ریه‌ک له‌و گیره‌کانه‌ له‌ زمانه‌که‌دا پێشان ده‌ین. چونکه‌ له‌م ڕوانگه‌یه‌وه‌ ئاست و پله‌ی جیاوازیان هه‌یه‌ ئەمەش به‌شێوه‌ی ئامار و چارت خراوه‌ته‌پو. هه‌ر له‌کاتى خستنه‌پووى گیره‌که‌کان ئەو گۆرانه‌ فۆنۆلۆژیانه‌ی که به‌سه‌ر ره‌گه‌که‌دا هاتوه‌ پێشانداوه‌. له‌به‌رئەوێ هه‌ندیکیان که هاتونه‌ته‌ ناو زمانى کوردی له‌گه‌ڵ هه‌لومه‌رجى ده‌نگى زمانى کوردی گونجینراوه‌. ئەمەش ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌ بۆ تاییه‌تمه‌ندى فۆنۆلۆژى ئەم دو زمانه‌.

۲-۲: دیاریکردنی بنهماکانی بهگیرهکبونی رهگی کاره فارسییهکان له زمانی کوردیدا

لهم وهچه پارهدا ئه و ئه و رهگانهی زمانی فارسی، که له زمانی کوردیدا بون به گیرهک ههریه که یان به سه ره به خو، بنهماکانی به گیرهکبونیان له سه ره پراکتیزه ده که یان.

۱-۲-۲: گیرهکی /-رهو/

ئه م گیره که رهگی رانه بردوی کاری (رفتن)ی فارسییه، (فرهنگ عمید) که به واتای (رۆیشتن) و زیاتر له ده واتای تری به کار دیت. (ماجد مردوخ روحانی ۱۳۹۲ ج ۲: ۱۲۲۹) (عه بدوللا ئیبراهیمی ۲۰۱۲ ب ۲: ۸۳۲-۸۳۳) (هه ژیر عه بدوللا پور ۲۰۰۸ ب ۱: ۶۴۴-۶۴۵) هه رچه نده له زمانی فارسی ئه م رهگه به شیوهی (رو) دهنوسریت و فهتھی سه ر (ر) تهنا له گوگردندا ده ده که ویت، به لام له زمانی کوردی هه م له نوسین و هه م له گوگردنیشدا ده ده که ویت. له پوی واتاییه وه چه مکی رهگه که هاتوته ناو زمانی کوردییه وه، که هه م به واتای ئه و که سه ی که رۆیشتن ئه نجام ده دات، وه کو: (راستره و) یان ئه و شوینه ی که رۆیشتنی تیدا ئه نجام ده دیت، وه کو (رپره و) له هه ردو باره که دا که س یان شوین چه مکی رۆیشتن وه ک خو ی ماوه ته وه به لام ئه م فورمه له زمانی کوردیدا وه کو گیره ک به کار دیت. هه مو قوناغه کانی به گیره ک بونی بریوه. به وه ی که واتاکه ی که مبه وه ته وه وه ک ئه وه ی ئاماژه مان پيدا ئه م چاوه که له زمانی فارسیدا به زیاتر له ده واتا لیکدارا وه ته وه به لام کاتیک که بوه به گیره ک تهنا به یه ک واتا بوه به گیره ک. له پوی دهنگییه وه سوانی دهنگی تیدا رویدا و له گه ل سروشتی فونه تیکی زمانی کوردیدا خو ی گونجانده. له پوی به ره میشه وه به ره می زوری هه یه و له گه ل چه ند بنکه یه کی جیا جیادا ده ده که ویت. هه ره ها که تیگوری کاریشی جیهیشتوه و بوه به گیره ک بویه له که تیگوری کار که وتوه. هه رچه نده له زمانی فارسیدا ئه م فورمه زمانیه وه ک ره گ به کار دیت، واته هه ردو به کاره ی تانه که ی هه یه. ئه وه ی که ده بینریت له زمانی کوردیدا ئه م وشانه ی دروست کردوه: کو ره و، رپره و، پپره و، چه پره و، راستره و، تیژره و، پیاده ره و، سوار ره و،

۲-۲-۲: گیرهکی /-دارا/

رهگی کاری (داستن)ی، فارسییه، (فرهنگ عمید) به واتای سه ره کی (بون/ هه بون) دیت و سه ره رای ئه وه ش چه ندین واتای ترده دات. بروانه: (ماجد مردوخ روحانی ۱۳۹۲ ج ۲: ۱۰۴۲) (عه بدوللا ئیبراهیمی ۲۰۱۲ ب ۲: ۷۲۴) (هه ژیر عه بدوللا پور ۲۰۰۸ ب ۱: ۵۵۶) له هه رییه که له م فه ره هه گانه نزیکه ی ده واتای جیا جیا ئه م چاوه که دیاریکراوه. به لام ئه وه ی ئیمه مه به ستمانه و هاتوته ناو زمانی کوردییه وه واتا و چه مکی هه بونه.

ئه م گیره که یش ته واوی بنهماکانی به گیره کبونی بریوه. به وه ی که ته واوی ئه و واتا جیاوازانیه که هه یه تی ته سکبه وه له واتای خاوه ندارییه تی بون، به مه ش واتاکه ی که م بوته وه. هه رچه نده له پوی فورمی دهنگییه وه

رەگەگە و گیرەگەگە هەمان فۆرمی فۆنەتیکیان هەیه، ئەمەش بۆ نزیکێ و هاوبەشی پیکهینه رههکانی فۆرمە دەنگییه که له هەردو زمانی کوردی و فارسیدا دهگه رپته وه. له پروانگه ی زیادبونی به رهه میشه وه به یه کیک له گیره که به رهه مدارهکانی زمانی کوردی داده نریت و دهچپته سه ر وشه ی نوئ. دهسته لاتدار، پایه دار، پارهدار.....هتد. له هه مبه ر که تیگۆریشه وه له که تیگۆری کار که وتوه و بوه به گیره ک واته پۆله ئاخواتنهکانی جیهیشتوه. هه رچه نده ئەم گیره که وهک وشه ش له سنوریکێ زۆر ته سکدا به هه مان چه مک به کاردیت وهک (دار و نه دار، دارا) ئەمەش به لگه ی ئەوه یه که ورده ورده خه ریکه له زمانی کوردی له ناو ده که ویت و به ته واوی ده بیت به گیره ک. به گشتی ئەم وشانه دروست ده کات: دهسته لاتدار، سه رمایه دار، مه ردار، مه ترسیدار، چه کدار، سه ردار، ده وله تدار، مه مکدار، بربره دار، پوله که دار، خالدار،

٢-٢-٢: گیره کی / نه نداز/

رەگی رانه بردوی کاری (نداختن) ی زمانی فارسییه، (فرهنگ عمید) به واتای (هاویشتن) و (فریدان) و زیاتر له بیست واتای دیکه دیت (ماجد مردوخ روحانی ١٣٩٢ ج ١: ٢٥٧) (عه بدوللا ئیبراهیمی ٢٠١٢ ب ٢: ٨٣٢-٨٣٣) (هه ژیر عه بدوللا پور ٢٠٠٨ ب ١: ١٤٣) به لام ئەوه ی ئیمه مه به ستمانه هه ریه ک له و دو واتا ئاماژه پیکراوه یه چونکه که هاتوه ته ناو زمانی کوردی به م دو واتایه هاتوه و به شیوه ی گیره ک له سه ر ئەم دو بنکه یه ده رکه وتوه. له هه مبه ر بنه ماکانی به گیره کبونیش بنه مای که مبه ونه وه ی واتای تیدا به رجه سه ته بوه به وه ی که وه ک چاوگ کۆمه لیک واتای جیا جیای هه بوه، به لام وه ک گیره ک واتا که ی که م بوه ته وه بۆ دو واتای (هاویشتن و فریدان). له پوی سوانی ده نگیشه وه، ده نگی (ئ) سواوه و خۆی له گه ل سیسته می فۆنه تیکێ زمانی کوردیدا گونجاندوه. به پپی به رهه مبه ر بیت ئەم بنه مایه زۆر کارا نییه، چونکه نه یه توانیوه وشه ی زۆر دروست بکات و به رهه مه که ی سنورداره، بۆیه ده توانین بلین نه یه توانیوه ئەم بنه مایه ده سه ته به ر بکات. له پوی که تیگۆریشه وه له که تیگۆری که وتوه له چاوگه وه بوه به گیره ک. ئەوه ی که ده بینریت له زمانی کوردیدا له سه ر هه ریه ک له و دو بنکه یه ده رده که ویت: تیرنه ندان، خا که ناز.

٢-٢-٤: گیره کی / دۆزا/

رەگی رانه بردوی کاری (دوختن) ی فارسییه، (فرهنگ عمید) ئەم چاوگه له زمانی فارسیدا واتای جۆراو جۆری هه یه به واتای (دورین، لیکدان) دیت. (ماجد مردوخ روحانی ١٣٩٢ ج ٢: ١١٥٤) (عه بدوللا ئیبراهیمی ٢٠١٢ ب ٢: ٧٩٠) (هه ژیر عه بدوللا پور ٢٠٠٨ ب ١: ٥٩٩) به م واتایه له ته نها وشه یه کدا هاتوه ته ناو زمانی کوردی.

لهههه مبهه ر بنه ماكانى به گيره كيونيش بنه ماى كه مبهونه وهى واتاى تىدايه، چونكه واتاكهى زور سنوردار بوه و تهنها له گهل بنكهى پينه دا دىت. له پوى گورانى دهنگيشه وه دهنگى (و) گوراوه بو (و) ئه مهش دهگه رپته وه بو ئه وهى كه فونىمى (و) له زمانى فارسيدا نيهه. به لام له پروانگهى به رهه مه وه له زمانى كورديدا گيره كيكي زور سنوردارو چه قبه سته، بويه ئه م بنه مايه دهسته بهر ناكات. ههروهها له پروانگهى كه تىگوريشه وه له كه تىگورى كه وتوه بو به گيرهك و به كارهيئانه كردارييه كهى له زمانى كورديدا نيهه. تهنها دهركه وتهى له زمانه كه دا بريتييه له وشهى: پينه دوون.

٥-٢-٢: گيرهكى / سازا

رهگى رانه بردوى كارى (ساختنى) فارسييه، (فرهنگ عميد) كه به واتاى (دروست كردن) دىت. (ماجد مردوخ روحانى ١٣٩٢ ج ٢: ١٣٤٢) (عه بدوللا ئىبراهيمى ٢٠١٢ ب ٢: ٨٩٨) (هه ژير عه بدوللا پور ٢٠٠٨ ب ٢: ٧١٥) جگه له م واتايه چه ندين واتاى تر له هه ريهك له وه رهه نگانه بو ئه م وشه يه ديارىكراوه، به لام ئه وهى ئيمه مه به ستمانه تهنها ئه م واتايه.

ئه م رهگهى زمانى فارسىش كه هاتوته ناو زمانى كوردىيه وه وهك گيرهك به رهه ميكي زورى هه يه، هه رچه نده وهك وشه يه به واتاى تر و نزىك ليه وه به كارهيئانى هه يه، وهك: (ساز به واتاى ساز كردن) يان (ساز و ئاماده) ههروهها وهك كه رهسته يهك زور بهى بنه ماكانى به گيره كيونى به رجه سته كردوه. به وهى كه واتاكهى كه مبه وه ته وه و زياتر له دروست كردن و چى كردن كورت بوته وه، كه چى زياتر له بيست واتاى جياجياى هه يه وهك وشه. به لام له پروانگهى سوانى دهنگيه وه هه مان پيكهاتهى دهنگى رهگه فارسييه كه له زمانى كورديدا بو به گيرهك. بويه ئه م بنه مايهى به رجه سته نه كردوه. له پوى زيادبونى به رهه ميشه وه ئه م گيره كه به رهه مى زورى له زمانى كورديدا هه يه وشه ي زورى دروست كردوه. له پوى كه تىگوريشه وه كه تىگورى خوى جيهيشته بو به گيرهك. له زمانى كورديدا له گهل ئه م بنكانه و بنكهى تريشدا ده بينريت: ته نه كه سان، چه خماخسان، ددانسان، ده رمانسان، چاويلكه سان، چه خماخسان، ره خنه سان، زاراوه سان،

٦-٢-٢: گيرهكى / مانا

رهگى رانه بردوى (ماليدن) فارسييه. (فرهنگ عميد)، كه به واتاى (سپينه وه، خاوين كردنه وه، تيهه لسون) (ماجد مردوخ روحانى ١٣٩٢ ج ٣: ٢٠٩٣-٢٠٩٤) (عه بدوللا ئىبراهيمى ٢٠١٢ ب ٣: ١٥٤٢) (هه ژير عه بدوللا پور ٢٠٠٨ ب ٢: ١١٢٥) جگه له م واتاiane له زمانى فارسى ئه م چاوگه چه ندين واتاى ترى بو ديارىكراوه. ئه وهى كه هاتوته ناو زمانى كوردىيه وه وهك واتاى (سپينه وه و خاوين كردنه وه) به شيوهى گيرهك هاتوه.

له پوانگه‌ی بنه‌ماکانی به‌گیره‌کبونیسه‌وه، ته‌واوی بنه‌ماکانی تیدا هاتوه‌ته دی. به‌وه‌ی که له‌پوی واتاییه‌وه واتای که‌مبوه‌ته‌وه به‌وه‌ی که چه‌ندین واتای جیاوازی هه‌یه، به‌لام که بوه به‌گیره‌ک زیاتر به‌دهوری واتای سپرین و خاوینکردنه‌وه‌دا ده‌خولیته‌وه. له‌پوی ده‌نگیشه‌وه له‌ زمانی فارسی (مال)ه، به‌لام له‌ زمانی کوردیدا بوه به (مال) ئه‌مه‌ش ده‌گه‌ریته‌وه بوئه‌وه‌ی که ده‌نگی (ل) له‌ فارسیدا فونیم نییه. له‌پوی به‌رهمه‌وه به‌م واتایه‌وه به‌شیوه‌ی گیره‌ک زۆر به‌رهمدار نییه، ته‌نها ئه‌م دو نمونه‌ی دروستکردوه. له‌پوی له‌ که‌تیگوری که‌وتنیشه‌وه، ئه‌م بنه‌مایه‌ی ده‌سته‌به‌ر کردوه. له‌ زمانی کوردیدا وه‌کو گیره‌ک ئه‌م دو نمونه‌یه دروست ده‌کات: پشته‌مال، ده‌سمال.

٧-٢-٢: گیره‌کی /-گۆ/

په‌گی رانه‌بردوی کاری (گفتن)ی فارسییه، (فره‌نگ عمید) که به واتای (گوتن، ئاخاوتن) دیت. (ماجد مردوخ روحانی ١٣٩٢ج ٣: ١٩٩٧) (عه‌بدوللا ئیبراهیمی ٢٠١٢ب ٣: ١٤٣٤) (هه‌ژیر عه‌بدوللا پور ٢٠٠٨ب ٢: ١٠٧٦). هه‌رچه‌نده ده‌شن لیکدانه‌وه‌ی ئه‌وه‌ش بو ئه‌م گیره‌که بکریت که له (گوتن)ی زمانی کوردییه‌وه بویت به گیره‌ک، به‌لام له‌به‌رئه‌وه‌ی په‌گی رانه‌بردوی ئه‌م چاوه‌که له‌ زمانی کوردیدا (گۆ) یان (گو) نییه، به‌لکو (لی)یه، بویه ئه‌م لیکدانه‌وه‌یه دروست ده‌رناچیت و په‌گه‌که (گو)ی په‌گی رانه‌بردوی زمانی فارسییه.

له‌پوانگه‌ی بنه‌ماکانی به‌گیره‌کبونه‌وه، هه‌مو بنه‌ماکانی تیدا به‌رجه‌سته بوه. به‌وه‌ی که واتای که‌مبوه‌ته‌وه، چونکه واتایه‌کی فراوانی وه‌ک وشه‌ی سه‌ربه‌خۆ هه‌بوه، به‌لام که بوه به‌گیره‌ک واتاکه‌ی سنودار بوه له (گوتن و ئاخاوتن)، چ وه‌ک که‌سی قسه‌که‌ر یان شوینی قسه‌کردن. ئه‌م په‌گه‌ ده‌نگی (ل) گۆراوه بو (ل) ئه‌مه‌ش وه‌ک گونجاندنی فونه‌تیکی که‌رسته‌وه‌رگیراوه‌که و وه‌ک بنه‌مایه‌کی به‌گیره‌کبون لیکدانه‌وه‌ی بو ده‌کریت. که ده‌گه‌ریته‌وه بوئه‌وه‌ی که له‌ زمانی فارسیدا ده‌نگی (ل) فونیم نییه. له‌پوی به‌رهمه‌وه چه‌ند وشه‌یه‌کی جیاوازی دروستکردوه. بنه‌مای چوارمیش له‌ که‌تیگوری که‌وتوه، له‌ پۆلی وشه‌وه بوه به گیره‌ک. له‌ زمانی کوردیدا له‌سه‌ر ئه‌م بنکانه ده‌بیینیت: راستگو، بلندگو، هه‌رزه‌گو،

٨-٢-٢: گیره‌کی /-به‌ند/

په‌گی رانه‌بردوی کاری (بستن)ی فارسییه، (فره‌نگ عمید) که به واتای (به‌ستن) دیت. (ماجد مردوخ روحانی ١٣٩٢ج ١: ٣٨٥) (عه‌بدوللا ئیبراهیمی ٢٠١٢ب ١: ٢٧٣) (هه‌ژیر عه‌بدوللا پور ٢٠٠٨ب ١: ٢١٧). و جگه له‌م واتایه‌ش له‌م فه‌رهمه‌نگانه‌دا واتای تری بو دیاریکراوه. به‌لام که هاتوه‌ته ناو زمانی کوردی به واتای (به‌ستن) و به‌شیوه‌ی گیره‌ک هاتوه. هه‌رچه‌نده چاوه‌گی (به‌ستن) له‌ زمانی کوردیشدا هه‌یه. به‌لام په‌گه رانه‌بردوه‌که‌ی (به‌ست)ه، نه‌وه‌ک (به‌ند) بویه سه‌رچاوه‌ی ئه‌م گیره‌که ده‌گه‌ریته‌وه بو (بستن)ی فارسی، نه‌وه‌ک (به‌ستن)ی کوردی.

لەپرویی پراکتیکبونی بنهماکانی بەگیرەكبونیش هەمو بنهماکانی دەستەبەرکردووە. چونکە واتاکە ی که مېوہ تەوہ بەوہی که وەک وشە ی سەر بەخۆ واتایەکی فراوانی هەیه، چەندین واتای جیا جیا دەدات. لەپرویی گونجانندی فۆنەتیکیشەوہ دەنگی (ه) که لە فارسی بە شیوہی فەتحة دەردەکەوێت لە زمانی کوردیدا بە شیوہی بزوینی کورت (ه) دەنوسرێت، بەش خۆی لەگەڵ سیستەمی دەنگی زمانەکە گونجاندووە. لەهەمبەر بەرھەمیشەوہ وەک گیرەک بەرھەمی زۆری هەیه و وشە نوویی دروست کردووە. لەپروانگە ی که تیگۆریشەوہ لە وشە ی سەر بەخۆوہ بوہ بەگیرەک و لەکە تیگۆری کەوتوہ. لە زمانی کوردیدا ئەم گیرەکە وەک ناوی پیشەو کەرەستە ئەمانە ی دروست کردوہ: تەکە مەر بەند، دەست بەند، رۆبەند، فیشە کەبەند، نال بەند، قتوبەند، دەستور بەند، دالبەند.....

٩-٢-٢: گیرەکی /-پەز/:

رەگی رانە بردوی کاری (پختنی ی فارسییە، (فرھنگ عمید) بە واتای (لینان، کولاندن) دیت. (ماجد مردوخ روحانی ١٣٩٢ ج ١: ٤٨٢) (عەبدوللا ئیبراھیمی ٢٠١٢ ب ١: ٣٦٤) (ھەژیر عەبدوللا پور ٢٠٠٨ ب ١: ٢٦٨). جگە لەم واتایە چەند واتایەکی تری هەیه بەلام بە واتای (لینان) هاتوہ، وەک کەرەستە یان ئەو کەسە ی هەلدەستی بەکارەکە. ئەم گیرەکەش بنهماکانی بەگیرەكبونی تێدایە. بەجۆرێک کە واتاکە ی کە مېوہ تەوہ، چونکە جگە لە (لینان) واتای تریشی هەیه بەلام کە بوہ بەگیرەک تەنھا ئەو واتایە ی ماوہ تەوہ. لەپرویی گونجانندی فۆنەتیک ی دەنگی (ه) کە لە زمانی فارسی بە فۆنیمی فەتحة دەنوینرێت، لە زمانی کوردی بە فۆنیمی بزوینی کورت (ه) دەنوینرێت. هەرچی بنەمای بەرھەمییە لە زمانی کوردیدا گیرەکیکی بە بەرھەم نییە و سنوردارە. لەپرویی کە تیگۆریشەوہ لە کارەوہ گۆراوہ بۆ گیرەک، بەمەش لەکە تیگۆری کەوتوہ. لە زمانی کوردیدا ئەک گیرەکە لە سەر ئەو بنکانە دەبینرێت: چاپەز، ئاشپەز

١٠-٢-٢: گیرەکی /-زن/:

رەگی رانە بردوی کاری (زدن ی فارسییە، (فرھنگ عمید) بە واتای جیا جیا دیت یەکیک لە واتاکانی (کردن) ه. (ماجد مردوخ روحانی ١٣٩٢ ج ٢: ١٢٩٣-١٢٩٤) (عەبدوللا ئیبراھیمی ٢٠١٢ ب ٢: ٨٧١-٨٧٢) (ھەژیر عەبدوللا پور ٢٠٠٨ ب ١: ٦٨٣). کە بەم واتایە و بە شیوہی گیرەک هاتوہ ناو زمانی کوردی، سەرەپای ئەم واتایە نزیکە ی سی جۆر واتای جیاواز بۆ ئەم وشە یە لەم فەرھەنگانە ی ئاماژە یان پیکراوہ، خراوہ تەپرو.

لەهەمبەر بنهماکانی بەگیرەک بونیش هەمو بنهماکانی دەستەبەر کردوہ. لەپرویی واتا کە واتایەکی یەجار فراوانی هەیه وەکو وشە ی سەر بەخۆ، بەلام کە بوہ تە گیرەک واتاکە ی زۆر تەسکبوہ تەوہ و سنوردار بوہ، کە (کردن، گوتن) دا. هەر وەھا لەپروانگە ی سوانی دەنگییەوہ، فۆنیمی (ه) کە لە زمانی فارسی وەک فەتحة دەردەکەوێت، لە زمانی کوردیدا، دەسوئ و دەگۆریت بۆ دەنگی (بزۆکە). بەلام لە بنەمای بەرھەمییدا لە زمانی کوردیدا بەرھەم نییە و تەنھا

له سه ر يه ك نمونه بينراوه. وهكو گۆرپینی كه تیگۆریش كه تیگۆرییه كه ی له كار هوه گۆراوه بۆ گیرهك. له زمانی كوردیدا ئەم گیرهكه له گه ل تهنه ا بنكه ی (درو) دا دیت و وشه ی (دروژن) دروست دهكات.

۳-۲: خشته روی بنه ماكانی به گیرهكبون رهگی كارهكان

له خشته ی خواره و هدا هه ریهك له و ره گانه ی كه بونه ته گیرهك و بنه ماكانی به گیرهكبون هه ریه كه یان خراوه ته پو:

له كه تیگۆری كه وتن	زیادبونی به ره م	سوانی دهنگ	كه مبونه وه ی واتا	بنه ما ی به گیرهكبون گیرهك
√	√	√	√	ره و
√	√	×	√	دار
√	×	√	√	ئه نداز
√	×	√	√	دۆز
√	√	×	√	ساز
√	×	√	√	مال
√	√	√	√	گۆ
√	√	√	√	به ند
√	×	√	√	په ز
√	×	√	√	زن

خشته ی ژماره (۱) بنه ماكانی به گیرهكبونی رهگی كارهكان

له م خشته یه دا دهرده كه ویت، كه هه ردو بنه ما ی كه مبونه وه ی واتا و له كه تیگۆری كه وتن له هه مو گیره كه كاندا به رجه سته بوه. به لام سوانی دهنگی و زیادبونی به ره م له هه مویاندا به رجه سته نه بوه. ئەمەش دەگەریتەوه بۆ سروشتی زمانه كه و جگه له وهش پرۆسه ی وه رگرتن و گۆرین پیکه وه له م کرده ی به گیرهكبونه دا كۆبونه ته وه. سوانی دهنگی ده گه ریته وه بۆ هاوبه شی فۆرمی فۆنه تیککی له هه ردو زمانه كه دا. به به ره می و توانای ئەم گیره كانه ده گه ریته وه بۆ ئەوه ی كه هه ندیکیان زۆر سنوردارن و له گه ل هه ندی بنكه ی زۆر كه مدا دهرده كه ویت، ئەمەش ده شی تهنه ا په یوه ست بیت به زمانی كوردییه وه و له زمانی فارسیدا به به ره مترین.

ئەنجام:

دوای شیکردنهوهی داتای تووژینهوهکهمان بهپیی بنهماکانی بهگیرهکبون، بهم ئەنجامانهی خوارهوه گه‌یشتین:

۱- گیرهکهکانی زمان مه‌رج نییه، همویان له پیشتردا گیرهکبوبن، به‌لکو دهشی وشه بوبن، و له‌نیو جوورهکانی وشه‌شدا دهشی وشه‌ی سه‌ربه‌خۆیان ره‌گ بوبن و دواتر بوبن به گیره‌ک.

۲- ئەو مؤرفیمه ره‌گانه‌ی له زمانی فارسییه‌وه هاتونه‌ته ناو زمانی کوردی پاریزگاراییان له چه‌مکه بنه‌ره‌تییه‌که‌ی خۆیان کردوه، به‌لام نه‌یان‌توانیوه پاریزگاری له پۆلی خۆیان بکه‌ن و بون به گیره‌ک. هه‌موشیان ره‌گی رانه‌بردوی کاربون.

۳- به‌گیره‌کبون چه‌ند هه‌نگاو و بنه‌مایه‌کی هه‌یه، هه‌ریه‌ک له که‌ره‌سته‌کانی داتای تووژینهوه‌که‌مان به‌شی زۆری بنه‌ماکانی به‌گیره‌کبونیان ده‌سته‌به‌رکردوه، ته‌نها هه‌ندیک له گیره‌که‌کان نه‌بیته که ته‌نها یه‌ک بنه‌مایان له‌ده‌ست داوه. سی بنه‌ماکه‌ی تر ده‌سته‌به‌ربون.

۴- بنه‌مای که‌مبونه‌وه و سنورداربونی واتایی له‌گه‌ل بنه‌مای له‌که‌تیگۆری که‌وتن له هه‌مو گیره‌که‌کاندا ده‌سته‌به‌ربوه به‌ریژه‌ی ۱۰۰% بهم پییه‌ش ئەم دو بنه‌مایه ده‌بنه سه‌ره‌کی و دو بنه‌ماکه‌ی تر که سوانی ده‌نگی و به‌به‌ره‌میونه له هه‌ندیک گیره‌کدا ده‌سته‌به‌ر نابن، ئەمه‌ش ئەوه ده‌گه‌یه‌نیته که ئەم دو بنه‌مایه سه‌ره‌کی نین. به‌نمونه بنه‌مای ده‌نگی له ته‌نها دو گیره‌کدا ده‌سته‌به‌ر نه‌بوه و له هه‌شت گیره‌کدا ده‌سته‌به‌ر بوه، که ده‌بیته ریژه‌ی ۸۰%. بنه‌مای به‌به‌ره‌میونیش له پینچ گیره‌کدا ده‌سته‌به‌ر بوه و له پینچ گیره‌کیاندا ده‌سته‌به‌ر نه‌بوه که ئەمه‌ش ده‌بیته ریژه‌ی ۵۰%.

۵- له‌نیو جووره‌کانی به‌گیره‌کبوندا ئەو ره‌گانه‌ی که له زمانی فارسییه‌وه هاتون و بون به‌گیره‌ک هه‌مویان به‌پاشگربون، بهم پییه‌ش به‌پیشگربون و به ناوگربون تا ئیستا له زمانی کوردیدا ساغنه‌کراوه‌ته‌وه.

۷- هه‌ریه‌ک له گیره‌که‌کانی /-ره‌و، /-گۆ، /-به‌ند/ هه‌ر چوار بنه‌ماکانی به‌گیره‌کبونیان ده‌سته‌به‌رکردوه، که ده‌کاته ریژه‌ی ۱۰۰%. به‌لام گیره‌که‌کانی /-دار، /-ئه‌نداز، /-دۆز، /-ساز، /-په‌ز، /-زن، /-مال/ ته‌نها سی بنه‌مایان ده‌سته‌به‌رکردوه، که ده‌کاته ریژه‌ی ۷۵%.

Affixation of Persian language's root morphemes in Kurdish language

Sherwan Hussein Hamad¹

¹Kurdish department, college of basic education, University of Raparin, Ranya, Kurdistan Region, Iraq.

Abstract:

This study explores several converted Kurdish affixes that have come to the language from Persian and other Iranian languages. In other words, they were root morphemes in their native language. They haven't come to the Kurdish language as roots but as affixes. That's why, those roots have gone through borrowing and affixation.

This study explores the nature and origin of those linguistic materials/items of how and where they've come to Kurdish language. This study explains the rules and steps of affixation. For the purpose of data analysis, ten Kurdish affixes have been used. Their outcome has been shown, through receiving all those words that have come into life because of those affixes.

This study also answers this question that has been asked in Kurdish morphology about the constituent parts of those words the affixes take parts in their production. Sometimes those affixes can be words or bound morphemes. They will be analyzed based on their counterpart words meaning, or they will be analyzed based on other words in the language that their meaning is quite different from them.

The results show that borrowing between languages is not restricted to words only but smaller linguistic materials/items as well, such as affixes can be borrowed from a language to another. Despite the phonetic changes that happen to a word when it comes to another language, its category and meaning can be restricted and changed but its meaning can be kept. Their outcome and ability to explain can increase with some phonetic changes.

Keywords: Affixation, Root Morpheme, Conversion, Borrowing, Suffixation, Prefixation

سه‌رچاوه‌کان:

- دلیر صادق کانبی و ئیبراهیم محمد خدر (۲۰۲۲) مۆرفیمی بهندی بنکه‌ی ناکاری و پۆلی له پۆنانی وشه‌ی زمانی کوردیدا، گۆفاری <http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR/article/view/878/400> زانکۆی راپهرین، به‌رگی نۆ، ژماره ۴،
- شیروان حوسین خوشناو (۲۰۱۶) توانای مۆرفیمی به‌ند له‌ده‌وله‌مه‌ندکردنی فهره‌نگ و راپهراندنی ئهرکی سینتاکسی (لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی به‌راوردکارییه له نێوان زمانی کوردی و فارسیدا)، چاپی یه‌که‌م، ده‌زگای چاپ و په‌خشی نارین، هه‌ولێر.
- عه‌بدوللا ئیبراهیمی (۲۰۱۲) کاوه (فهره‌نگی فارسی - کوردی) چاپی یه‌که‌م، به‌رگی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی ئاراس، هه‌ولێر.
- عه‌بدوللا ئیبراهیمی (۲۰۱۲) کاوه (فهره‌نگی فارسی - کوردی) چاپی یه‌که‌م، به‌رگی دوهم، چاپخانه‌ی ئاراس، هه‌ولێر.
- عه‌بدوللا ئیبراهیمی (۲۰۱۲) کاوه (فهره‌نگی فارسی - کوردی) چاپی یه‌که‌م، به‌رگی دوهم، چاپخانه‌ی ئاراس، هه‌ولێر.
- فاروق عومهر سدیق (۲۰۲۰)، قهرزی وشه، یه‌که‌م چاپ، چاپخانه‌ی چوارچرا، سلیمانی.
- محهمه‌دی مه‌حوی (۲۰۱۰) مۆرفۆلۆژی و به‌یه‌کداچوونی پیکهاته‌کان (مۆرفۆلۆژی کوردیی)، به‌رگی یه‌که‌م، زانکۆی سلیمانی، سلیمانی.
- هه‌ژیر عه‌بدوللا پور (۲۰۰۸) فهره‌نگی هه‌ژیر، فارسی - کوردی، چاپی یه‌که‌م، به‌رگی یه‌که‌م، ده‌زگای موکریان، چاپخانه‌ی خانی، ده‌وک.
- هه‌ژیر عه‌بدوللا پور (۲۰۰۸) فهره‌نگی هه‌ژیر، فارسی - کوردی، چاپی یه‌که‌م، به‌رگی دوهم، ده‌زگای موکریان، چاپخانه‌ی خانی، ده‌وک.
- آرمان زاگر(۱۳۹۲) فرایند تبدیل در زبان فارسی رویکردی نقشی-متنی، رساله دکتري، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده ادبیات و زبانهای خارجی، تهران.
- آزیتا افراشی (۱۳۸۸) ساخت زبان فارسی، ویراست ۲، چاپ چهارم، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت) مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، تهران.
- اسد الله حیرانی (۱۳۸۸)، ساختمان واژه، مجله رشد آموزش زبان و ادبیات فارسی، شماره ۹۰، تابستان، تهران.
- ایران کلباسی (۱۳۸۰) ساخت اشتقاقی واژه در فارسی امروز، چاپ دوم، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران.
- سهیلا حیدری (۱۳۹۳) وندشدگی واحدهای واژگانی از باستان تا اکنون، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته فرهنگ و زبانهای باستانی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران.
- فائزه ارکان، همینه حیدر پور بیدگلی (۱۳۹۹) صرف رویکردهای نضری و کاربرد آنها در تحلیل زبان فارسی، چاپ اول، سمت، تهران.
- محمد ضیاء حسینی (۱۳۸۹) مبانی زبانشناسی برای دانشجویان زبانشناسی، مترجمی و آموزش زبان، چاپ دوم، چاپخانه رعایت، رهنما، تهران.

ماجد مردوخ روحانی و دیگران (۱۳۹۲) فرهنگ فارسی - کردی دانشگاه کردستان، چاپ دوم، ویرایش دوم، ج ۱، دانشگاه کردستان، سنندج.

ماجد مردوخ روحانی و دیگران (۱۳۹۲) فرهنگ فارسی - کردی دانشگاه کردستان، چاپ دوم، ویرایش دوم، ج ۲، دانشگاه کردستان، سنندج.

ماجد مردوخ روحانی و دیگران (۱۳۹۲) فرهنگ فارسی - کردی دانشگاه کردستان، چاپ دوم، ویرایش دوم، ج ۳، دانشگاه کردستان، سنندج.

علاءالدین طباطبائی (۱۳۷۶) فعل بسیط فارسی و واژه‌سازی، ویراسته: امید طبیب زاده، چاپ اول، مرکز نشر دانشگاهی، تهران.

فرهاد ساسانی (۱۳۹۹) وندشدگی: فراینده صرفی شدگی در برخی وندواژه‌ها، واژه‌واژه‌زندگی، جشن نامه دکتر ویدا شقاقی، چاپ اول، تهران.

ویدا شقاقی (۱۳۸۷) مبانی صرف، چاپ دوم، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت) مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، تهران.

ویکتوریا فرامکین، رابرت رادمن، نینا هیامز (۱۳۸۷)، در آمدی بر زبان (زبان‌شناسی همگانی)، ترجمه: علی بهرامی، سهیلا ضیاءالدین، چاپ اول، رهنما، تهران.

Geert Booij (2007) *The Grammar of Words An Introduction to Linguistic Morphology*, Published in the United States by Oxford University Press Inc. New York.

Jan Don (2005) *On Conversion, Relisting and zero derivation*, www.skase.sk.com.

Francis Katamba & John Stonhan (2006), *Morphology*, second published, palgrave Macmillan, London.

Laurie, B. & Salvador, V. (2005) *Approaches to Conversion- Zero derivation*, Munster, Germany.

Philip Durkin (2014) *Borrowed Words, A History of loanwords in English*, First Education Published, Oxford University Press.

Robert Lawrence Trask (2000). *The dictionary of historical and comparative linguistics*. Chicago, Ill: Fitzroy Dearborn.

Robert Lawrence Trask (2015) *Historical Linguistics*, 3rd Edition, Edited by Robert McColl Millar. Routledge. London

Rochelle Lieber (2009) *Introducing Morphology*, Cambridge University press.

Martin Haspelamath (2002) *Understanding Morphology*, Oxford University press.

Mark Aronoff & Kirsten Fudeman (2011) *What is Morphology*, second Edition, Blackwell Publishing.

Eleonora Dimela & Angela Ralli (2013) *From compounding to prefixation: diachronic evidence from Modern Greek dialects*, In A. Fabregas (ed.) *Volume dedicated to Soledad Varela*. Madrid,

<https://www.angelaralli.gr/sites/default/files/From%20compounding%20to%20prefixation.pdf>

Kristel Van Goethem (2011) *From adjective to affix in Dutch and French The influence of word order patterns on grammaticalization*, *Studies in Language* 35:1. <file:///C:/Users/Session/Downloads/VanGoethem2011.pdf>